

УДК 343.352.7

Д.В. ГОЛОВІН,
ДВНЗ «Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова»

ФІЗИЧНЕ НАСИЛЬСТВО ТА ІНШІ ЕЛЕМЕНТИ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 350 КК УКРАЇНИ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню окремих елементів об'єктивної сторони злочину, передбаченого статтею 350 КК України. Здійснено огляд сучасних проблем визначення фізичного насильства як елементу об'єктивної сторони цього злочину. Робиться висновок про необхідність удосконалення кримінального законодавства України.

Ключові слова: кримінальне право, об'єктивна сторона, фізичне насильство щодо службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок.

Постановка проблеми. Одним з важливих елементів складу будь-якого злочину є його об'єктивна сторона, тому що без неї не може бути посягання на об'єкт злочину. Об'єктивна сторона, являючись одним із чотирьох елементів складу злочину, завжди характеризує зовнішню сторону будь-якого злочинного діяння. Ознаки об'єктивної сторони звичайно найбільше повно відображаються в диспозиції кримінально-правової норми.

В частинах другій та третій статті 350 КК України мова йде лише про фізичне насильство. Це впливає хоча б з того, що відповідальність за погрозу вчинення найнебезпечнішого діяння — вбивства — передбачена у частині першій цієї статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти проблеми кримінально-правової охорони службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок досліджувались вітчизняними фахівцями, зокрема П.П. Андрушком, В.О. Навроцьким,

В.І. Осадчим, М.І. Пановим, В.В. Сташисом, Є.Л. Стрельцовим, М.І. Хавронюка, С.С. Яценка та іншими. Незважаючи на те, що праці представлених авторів мають велике наукове та практичне значення, залишається багато невирішених питань стосовно оптимізації відповідальності за погрозу або насильство щодо службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок.

Мета статті. Завданням даної публікації є розкриття проблеми ознак об'єктивної сторони досліджуваного злочину з урахуванням сучасних досягнень кримінально-правової науки.

Виклад основного матеріалу. Загальноприйнятим вважається, що зовнішньої сторони фізичне насильство являє собою енергетичний вплив на органи і тканини, на обмін речовин та енергії організму з навколишнім середовищем і в середині самого організму, на рух, контрольно-регуляторну функцію, що здійснюється нервовою системою та на інші фізіо-

логічні функції. При енергетичному впливі процес шкідливих змін у предметі впливу носить чисто матеріальний характер і пов'язаний з переносом фізичної енергії (механічної, хімічної, теплової, ядерної та ін.) [1, с. 146]. Такий вплив можливий шляхом використання винною особою матеріальних факторів зовнішнього середовища. До таких факторів відносяться: механічні, фізичні, хімічні, біологічні [2, с. 14]. Відповідно цим факторам енергетичний вплив може бути класифікований на механічний (включає заподіяння фізичної шкоди внаслідок дії кінетичної енергії якого-небудь предмета), фізичний (включає дію високих і низьких температур, ушкодження електричним струмом, вплив різними видами промислової енергії, дія підвищеного і зниженого барометричного тиску), хімічний (досягається шляхом використання різних отрутих та сильнодіючих речовин у рідкому, твердому або газоподібному стані) і біологічний (полягає у зараженні різного роду патогенними мікробами, бактеріальними токсинами, що викликають хворобливі стани організму) [3, с. 37]. Дія зазначених факторів можлива за допомогою впливу на зовнішні покрови організму або внутрішні органи (їх функції).

Енергетичний вплив може здійснюватися:

а) безпосередньо — шляхом особистого контакту, використовуючи можливості свого організму. Людина може використовувати м'язову силу свого тіла (наприклад, нанесення ударів, здавлювання шиї тощо), або може використовувати різні механізми, пристосування, інші засоби вчинення злочину (наприклад, удар ножем чи постріл зі зброї тощо) для посилення м'язової сили тіла;

б) опосередковано — використовуючи поведінку іншої людини, яка

не є суб'єктом злочину, інших живих істот;

в) шляхом опосередкованого виконання — за допомогою усвідомленого і цілеспрямованого використання різних процесів і явищ зовнішнього світу, наприклад, запирання особи в холодну камеру, перегріте або наповнене газами приміщення [1, с. 148].

Ілюстрацією енергетичного впливу на потерпілого від злочину, передбаченого частиною другою статті 350 КК України може слугувати судова практика [4]. Так, наприклад, 25 лютого 2013 року, біля 18 години, потерпіла Д., являючись працівником ПАТ «Київгаз», виконуючи свої службові обов'язки, намагалася потрапити на територію приватного будинку для перевірки показників лічильників газу, на що власник будинку, громадянин В. з метою припинення діяльності останньої вийшов з вищевказаного будинку і, підійшовши до громадянки Д., яка тримала в руках пакет з книгою записів показників лічильників, умисно наніс їй удар по правій нозі, збивши її з ніг.

Продовжуючи свої протиправні дії, спрямовані на припинення діяльності службової особи Д., знаходячись біля лежачої на землі потерпілої, громадянин В. умисно наніс правою рукою удар у тім'яну частину голови потерпілої Д., причинивши їй фізичний біль і біля восьми ударів ногами по лівій нозі та біля тринадцяти — руками в тім'яну частину голови останньої, причинивши їй фізичний біль та тілесні ушкодження, від яких потерпіла Д. захищалася, закриваючись руками.

Відповідно до висновку судово-медичної експертизи за № 730/Е від 29 лютого 2013 року громадянці Д. були заподіяні тілесні ушкодження у вигляді підшкірних крововиливів лівого стегна, лівого плеча, які утворилися від не однократної травматичної

дії тупих предметів і відносяться до легких тілесних ушкоджень, а також тілесні ушкодження у вигляді закритої черепно-мозкової травми — струс головного мозку, які утворилися від неоднократної дії тупих предметів і відносяться до легких тілесних ушкоджень [4].

Вчинення злочину, передбаченого статтею 350 КК України можливе як шляхом дії, так й через бездіяльність, тобто насильницьких способів вчинення злочину може являти собою форму прояву злочинної дії або бездіяльності. Бездіяльність, як і дія, є однією із форм поведінки, яка включена у систему суспільних відносин, і, відповідно, за певних умов може впливати на них [5, с. 57]. При бездіяльності особа не втручається у розвиток причинного зв'язку і тим самим створює реальну можливість настання суспільно небезпечних наслідків.

Зрозуміло, що найпоширенішою формою вчинення злочину, передбаченого статтею 350 КК України є дія, тобто активне поводження або активна діяльність людини. Як правило, дія виражається в застосування фізичного або іншого впливу на охоронюваний об'єкт, що приводить до настання наслідків.

У кримінальному законі трапляються ситуації, коли злочинним діянням визнається одна фізична дія, і ситуації, коли таким діянням вважається певний комплекс із кількох дій. Дії, вчинені шляхом застосування складних технічних засобів (вибухового пристрою з годинниковим механізмом, зброї з механізмом, який спрацьовує від певних дій жертви, тощо), або з використанням тварини, особи, яка не є суб'єктом злочину чи відповідно до закону не підлягає кримінальній відповідальності за вчинене (наприклад, малолітнього), вважаються вчи-

неними тим, хто скористався цими засобами, тваринами або спрямував (змусив діяти) зазначених осіб [6, с. 13]. Так само, злочин, передбачений статтею 350 КК України може вчинятися шляхом активних дій людини, з використанням тілесних рухів самої людини, технічних механізмів тощо.

Так, наприклад, підсудний Б. разом із своїм батьком 1 листопада 2011 року о 15 годині надувний човен, проводили вилом риби на річці Дністер неподалік селища Журавно Жидачівського району Львівської області.

В цей час у вказане місце під'їхав потерпілий по даній справі Т. який, відповідно до наказу №3-к від 02 червня 2009 року прийнятий на посаду егеря обходу №3 Стрийського міжрайонного товариства мисливців і рибалок «Лісівник».

Підсудний Б. та його батько, побачивши егеря Т., почали відпихати гумовий човен від берега у воду та намагались втекти. Потерпілий Т. до них крикнув «Стояти! Егерська служба», однак вказані особи на це не реагували, тоді потерпілий Т., наздогнавши їх, схопив батька підсудного за верхній одяг з метою затримати та перевірити їх діяльність на охоронюваній ним території і в цей момент підсудний Б. умисно наніс потерпілому Т. декілька ударів дерев'яним веслом по голові, в результаті чого потерпілому було спричинено легкі тілесні ушкодження [7].

Суд, оцінивши всі зібрані в ході досудового слідства та перевірені в судовому засіданні докази в їх сукупності, правильно кваліфікував дії підсудного за частиною другою статті 350 КК України, оскільки він безпосередньо, своїми умисними активними діями, заподіяв легкі тілесні ушкодження службовій особі, у зв'язку з її службовою діяльністю та з метою припинення такої діяльності.

Більшість авторів дотримуються позиції, відповідно до якого склад злочину, передбаченого статтею 350 КК України по конструкції об'єктивної сторони є матеріальним, оскільки тілесні ушкодження трактуються і як діяння, і як наслідок [8, с. 335; 9, с. 442; 10, с. 648; 6, с. 1012].

Дійсно, злочини, які заподіюють шкоду здоров'ю людини, відносяться до числа злочинів з матеріальним складом і визнаються закінченими з моменту настання хоча б одного з перерахованих в законі наслідків. В якості суспільно небезпечних наслідків при заподіянні шкоди здоров'ю людини виступає заподіяна протиправною дією шкода здоров'ю. Однак, є й інші точки зору про момент закінчення злочинів, що заподіюють шкоду здоров'ю людини. Так, професор М.Д. Шаргородський стверджував, що «тільки деякі види тілесних ушкоджень (втрата руки, ноги, зору) є злочинами з матеріальним складом, а інші (нанесення удару, заподіяння рани) є злочинами з формальним складом» [11, с. 48]. Вважаємо таку точку зору некоректною, адже, як і при втраті

кінцівок: ноги, руки чи зору, так і при ударі або нанесенні рани здоров'ю потерпілого заподіюється, насамперед, фізична шкода, що і є в кожному випадку наслідком розглядуваного злочину. Якщо ж шкоди здоров'ю потерпілого не заподіяно (наприклад, при образі дією), то немає і складу злочину.

Висновок. Таким чином, ми поділяємо таку точку зору, що склад злочину, передбаченого статтею 350 КК України, є матеріальним. Якщо у випадку вчинення діяння, спрямованого на здійснення погрози або насильства щодо службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок, злочинний результат не настає, має місце незакінчена злочинна діяльність. Якщо наслідки не настають у результаті вчинення діянь, спрямованих на реалізацію злочинного умислу, передбаченого статтею 350 КК України, то має місце замах на злочин (якщо наслідки не настають із причин, що не залежать від волі особи) або добровільна відмова (при наявності ознак даного правового інституту).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ігнатов О.М. Насильство як спосіб вчинення злочину: поняття та сутність / О.М. Ігнатов // Форум права. — 2010. — № 3. — С. 144-151 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-3/10iomptc.pdf>.
2. Судебная медицина: учеб. для вузов / [Л.О. Барсегянц, В.Н. Крюков, А.А. Солохин и др.]; под общ. ред. В.В. Томилина. — М.: ИНФРА-М: Норма, 1996. — 369 с.
3. Шарапов Р.Д. Физическое насилие в уголовном праве / Р.Д. Шарапов. — СПб.: Юридический центр Пресс, 2001. — 297 с.
4. Вирок по справі № 760/20765/13-к від 03 березня 2014 року Солом'янського районного суду міста Київ / Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс] // Режим доступу до журн.: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/37411450>.
5. Матвеев Г.К. Теоретические вопросы причинности бездействия / Г.К. Матвеев // Советское государство и право. — 1962. — № 10. — С. 57–67.
6. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [Бойко А.М., Брич Л.П., Гришук В.К. та ін.]; за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. — [7-ме вид., переробл. та доповн.]. — К.: Юридична думка, 2010. — 1288 с.
7. Вирок по справі № 1307/738/2012 від 04 травня 2012 року Жидачівського районного суду Львівської області / Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс] // Режим доступу до журн.: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/25947693>.

8. Кримінальне право України: Особлива частина: підручник / [А.П. Бабий, І.С. Доброход, Ю.А. Кармазин, В.О. Корнієнко, Г.В. Загіка, О.С. Козерацька та ін.]; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., засл. діяча науки і техніки України Є.Л. Стрельцова. — Х.: Одіссей, 2009. — 496 с.

9. Кримінальне право України: Особлива частина: підручник / [Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.]; за ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. — [4-те вид., переробл. і допов.]. — Х.: Право, 2010. — 608 с.

10. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / [О.М. Алієва, А.П. Бабий, Л.К. Гаврильченко, Т.О. Гончар, І.С. Доброход та ін.]; відп. ред. Є.Л. Стрельцов. — [7-е вид., перероб. і допов.]. — Х.: Одіссей, 2011. — 824 с.

11. Шаргородский М.Д. Ответственность за преступления против личности / М.Д. Шаргородский; Отв. ред. Н.С. Алексеев. — Л.: Изд-во ЛГУ, 1953. — 108 с.

Golovin D.

Физическое насилие и другие элементы объективной стороны преступления, предусмотренного статьей 350 УК Украины.

Аннотация. Статья посвящена исследованию отдельных элементов объективной стороны преступления, предусмотренного статьей 350 УК Украины. Осуществлен обзор современных проблем определения физического насилия как элемента объективной стороны этого преступления. Делается вывод о необходимости усовершенствования уголовного законодательства Украины.

Ключевые слова: уголовное право, объективная сторона, физическое насилие относительно служебного лица или гражданина, который исполняет общественный долг.

Golovin D.

Physical violence and other elements of the objective party of the crime provided by article 350 of Criminal Code of the Ukraine.

Summary. The clause is devoted research of separate elements of the objective party of the crime provided by item 350 of Criminal Code of the Ukraine. The review of modern problems of determination of physical violence as element of the objective party of this crime is performed. The conclusion about necessity of improvement of the criminal legislation of Ukraine becomes.

The author divides such point of view that the actus reus, provided by item 350 of Criminal Code of the Ukraine, is material. If in case of fulfilment of the action directed on realisation of threat or violence concerning the office person or the citizen which performs a public debt, the criminal result does not come, not finished criminal activity takes place. If consequences do not come out fulfilment of the actions directed on realisation of felonious intent, provided by item 350 of Criminal Code of the Ukraine, attempted crime takes place (if consequences do not come for the reason which do not depend on will of the person) or voluntary refusal (at availability of signs of the given legal institution).

Keywords: criminal law, the objective party, physical violence concerning the office person or the citizen which performs a public debt.

